

TRÆK AF DAGENS DEBAT OM LANDBRUGETS FREMTID

Af JØRGEN PALDAM

PAA F.A.O.-Konferencen i København i September 1946 ned-sattes en »*Preparatory Commission*« til nærmere at undersøge Mulighederne, dels for at tilrettelægge Landbrugsproduktionen, saaledes at det størst mulige Forbrug kunde sikres og dels for at stabilisere Priserne paa Landbrugsvarer paa et rimeligt Niveau. Denne Kommission har nu afgivet sin Rapport¹⁾.

Indledningsvis fremhæves den meget kraftige Stigning i Landbrugsproduktionen, som har fundet Sted i den ikke-krigsramte Del af Verden. Alene i U.S.A. er Produktionen af Landbrugsvarer i Dag 30 pCt. over Førkrigs-Niveauet. Alligevel har Krigsødelæg-gelserne i store Dele af Verden skabt en aktuel Underforsyning med Levnedsmidler, der bl. a. har medført de nuværende unormalt høje Priser paa de fleste Landbrugsvarer.

Men — og det er Udgangspunktet for F.A.O.'s Arbejde — »naar Landbrugene og Fabrikerne i Europa og Asien er genopbygget og igen i fuld Gang, da vil Problemet paany blive at skaffe Afsætning for den stærkt forøgede Produktion«.

Løsningen paa dette Problem finder F.A.O ikke i en Reduktion af Landbrugsproduktionen, men i en stigende Levestandard først og fremmest i de mindre industrialiserede Lande.

I Rapporten paavises, at selv før Krigen halvsultede mere end Halvdelen af Verdens Befolkning med et dagligt Kalorieforbrug paa mindre end 2250, og det hedder videre: »Skal der sikres alle et dagligt Forbrug paa 2600 Kalorier, betyder dette, at Verdens Produktion af Levnedsmidler ved Aar 1960 maa være forøget med 90 pCt. udover Førkrigs-Niveauet (heraf hidrører 55 pCt. fra forbedret Ernæring og 35 pCt. fra Befolkningsforøgelse). Ved Aar 1970 behøves en Produktionsforøgelse paa 110 pCt.«

¹⁾ Report of the F.A.O. preparatory commission on world food proposals, Washington, Februar 1947.

TRÆK AF DAGENS DEBAT OM LANDBRUGETS FREMTID

Af JØRGEN PALDAM

PAA F.A.O.-Konferencen i København i September 1946 ned-sattes en »*Preparatory Commission*« til nærmere at undersøge Mulighederne, dels for at tilrettelægge Landbrugsproduktionen, saaledes at det størst mulige Forbrug kunde sikres og dels for at stabilisere Priserne paa Landbrugsvarer paa et rimeligt Niveau. Denne Kommission har nu afgivet sin Rapport¹⁾.

Indledningsvis fremhæves den meget kraftige Stigning i Landbrugsproduktionen, som har fundet Sted i den ikke-krigsramte Del af Verden. Alene i U.S.A. er Produktionen af Landbrugsvarer i Dag 30 pCt. over Førkrigs-Niveauet. Alligevel har Krigsødelæg-gelserne i store Dele af Verden skabt en aktuel Underforsyning med Levnedsmidler, der bl. a. har medført de nuværende unormalt høje Priser paa de fleste Landbrugsvarer.

Men — og det er Udgangspunktet for F.A.O.'s Arbejde — »naar Landbrugene og Fabrikerne i Europa og Asien er genopbygget og igen i fuld Gang, da vil Problemet paany blive at skaffe Afsætning for den stærkt forøgede Produktion«.

Løsningen paa dette Problem finder F.A.O ikke i en Reduktion af Landbrugsproduktionen, men i en stigende Levestandard først og fremmest i de mindre industrialiserede Lande.

I Rapporten paavises, at selv før Krigen halvsultede mere end Halvdelen af Verdens Befolkning med et dagligt Kalorieforbrug paa mindre end 2250, og det hedder videre: »Skal der sikres alle et dagligt Forbrug paa 2600 Kalorier, betyder dette, at Verdens Produktion af Levnedsmidler ved Aar 1960 maa være forøget med 90 pCt. udover Førkrigs-Niveauet (heraf hidrører 55 pCt. fra forbedret Ernæring og 35 pCt. fra Befolkningsforøgelse). Ved Aar 1970 behøves en Produktionsforøgelse paa 110 pCt.«

¹⁾ Report of the F.A.O. preparatory commission on world food proposals, Washington, Februar 1947.

En saa omfattende Hævelse af Levestandarden i en lang Række forskellige Lande forudsætter naturligvis et snævert internationalt Samarbejde, bl. a. omfattende en udstrakt international Laangivning til Modernisering og Opbygning af *hele* Erhvervslivet i de ikke-industrialiserede Dele af Verden, og det er da ogsaa i Organiseringen af dette Arbejde, at F.A.O. ser sin centrale Opgave.

Hvad angaar *Prisstabiliseringen*, lægges Hovedvægten her paa Lageropkøb af visse Basisvarer i Perioder med Prisfald og tilsvarende Lagersalg ved Prisstigning, paa langsigtede Kontrakter væsentlig mellem Staterne om Køb og Salg af vigtige Levnedsmidler og paa mere permanente Hjelpeforanstaltninger overfor de nødlidende ikke-industrialiserede Lande. Derimod ser Kommissionen med betydelig Mistro paa Kvote-Aftaler, der normalt vil have en Tendens til at begrænse Produktionen.

Desværre staar imidlertid hele Arbejdet omkring F.A.O. paa meget svage Fødder. Sovjet-Unionen og delvis Argentina har holdt sig udenfor, og Sammenbrudet af den internationale Hvedekonference i London her i Foraaret 1947 faar selvfølgelig ikke Billedet til at se lysere ud. Paa denne Konference forsøgte de Lande, der betyder mest for Im- og Eksport af Hvede, forgæves at enes om visse Minimumspriser gældende for Tiden indtil 1950.

Hertil kommer den afgjorte Skepsis, de amerikanske Farmere udviser overfor hele F.A.O.s Arbejde.

*

I Julen 1946 holdt »American Farm Economic Association« Aarsmøde i Philadelphia. Et af Emnerne paa Dagsordenen hed: Food, Agriculture and Trade«. Hovedreferenten var Professor *Theodore W. Schultz* fra Chicago Universitet, og hans Indlæg staar aftrykt i Februar-Nummeret af »Journal of Farm Economics«.

Schultz var — naturligvis — enig med F.A.O. om, at der i Fremtiden maa sikres *en stabil Prisudvikling* for Landbrugsprodukterne, og at en saadan stabil Prisudvikling forudsætter en aktiv Indgriben i den økonomiske Udvikling fremover.

Derimod saa Schultz med betydelig Skepsis paa Mulighederne for en international Forbrugsudligning og satte snarere sin Lid til en international konjunkturstabiliserende Politik bygget paa »an International Employment Stabilization Fond«, der har Mulighed for at placere betydelige Laan under en truende Konjunktur.

turnedgang, og som samtidig kan foretage konjunkturudlignende Køb og Salg af visse Basisvarer.

Schultz' stærke læggen Vægt paa den generelle økonomiske Politik beror ikke mindst paa, at han ser Rødderne til 30'ernes Landbrugskrise i den samtidige Industrikonjunktur. Krisen i Industrien medførte svigtende Afsætningsmuligheder ogsaa for Landbrugsvarer, og da Landbruget — i Modsætning til Industrien — ikke indskrænkede Produktionen, maatte hele Nedgangen tages over Priserne.

Hvad specielt angaar Landbrugspolitikken i U.S.A., er Schultz' Hovedsynspunkt her ret fjernt fra F.A.O., idet han hævder, at der maa gøres, hvad der kan gøres, for at overflytte Arbejdskraft fra Landbruget til Industrien for derigennem at undgaa en truende Overproduktion af Landbrugsvarer i de højtindustrialiserede Lande. Denne Del af Schultz' Synspunkter er nærmere uddybet i hans sidste Bog: *Agriculture in an unstable Economy*¹⁾.

I denne Bog forsøger Schultz at skønne over Efterspørgselselasticiteten for Landbrugsprodukter i U.S.A. og visse andre Industrielande og naar til det Resultat, at Forbruget her i det store og Hele allerede ligger saa højt, at en Reallønstigning af en eller anden Størrelse højst vil give sig Udtryk i *en forøget Efterspørgsel efter Landbrugsvarer paa 25 pCt. af Lønstigningen*. Efterspørgselsstigningen vil naturligvis nok være noget højere for animalske Produkter og Grøntsager og en Del mindre for andre vegetabiliske Produkter.

Efter at have konstateret en Indkomstelasticitet for Landbrugsvarer paa 0,25, undersøger Schultz Landbrugets Produktionsudsigter.

Under Krigen er den amerikanske Landbrugsproduktion som nævnt steget stærkt, saaledes at Totalproduktionen nu ligger 30 pCt. over 1935/39-Niveauet. Størst Produktionsfremgang viser Flæsket med 75 pCt. og Æggene med 55 pCt. Det mest bemærkelsesværdige er imidlertid, at denne Produktionsforøgelse har fundet Sted samtidig med, at Antallet af Personer beskæftiget indenfor amerikansk Landbrug er faldet med 15—20 pCt. Forklaringen er en stærkt forbedret Teknik, og Schultz er af den Opfattelse, at *Industrialiseringen af U.S.A.'s Landbrug først nu staar ved sin Begyndelse*, og han anslaaer, at der i Dag er et latent Investeringsbehov i det amerikanske Landbrug paa 2—3 Milliarder Dollars.

Selv om Krigstidens Indtægtsfremgang i U.S.A. havde fortsat

¹⁾ Mc Graw-Hill, New York 1945.

efter Krigen, anser Schultz det dog for tvivlsomt, om Efterspørgslen efter Landbrugsvarer havde kunnet holde Trit med de forøgede Produktionsmuligheder. Og saa er Realindtægten for den brede Befolkning i Dag oven i Købet faldende. Det er paa Baggrund heraf forstaaeligt, at de amerikanske Landbrugsøkonomer er betænkelige og anbefaler at udnytte de gunstige Beskæftigelsesforhold inden for Industrien til forøget Vandring fra Land til By.

Blandt de øvrige Problemer, der var til Debat paa Aarsmødet, kan nævnes Spørgsmaalet om den fremtidige Prisstøtte til Landbrugsprodukterne. Som bekendt har Kongressen under Krigen garanteret de amerikanske Landmænd visse Minimumspriser, de saakaldte Paritetspriser. Disse Priser er fastsat saaledes, at f. Eks. Kornets eller Flæskets Købekraft overfor de Varer, som Landmanden normalt køber, ikke maa synke under 90 pCt. af Kornets eller Flæskets Købekraft overfor de tilsvarende Varer i 1910/14. Baggrunden for Prisstøtten har været Ønsket om at sikre den størst mulige Landbrugsproduktion under Krigen, og Prisgarantien udløber først med Udgangen af 1948.

De fleste Talsmænd for de forskellige amerikanske Landbrugsorganisationer gik naturligt nok stærkt ind for en Fortsættelse af denne Prisstøttelovgivning blot med det Forbehold, at Grundlaget for Beregningen af Paritetspriserne moderniseredes. Fra anden Side rejstes heroverfor Spørgsmaalet om Ønskeligheden af i Stedet at gaa over til at fastsætte Priserne for Landbrugsvarer forud for Paabegyndelsen af det enkelte Produktionsaar, idet der gennem en saadan Omlægning af den amerikanske Prispolitik bedre skulde være Mulighed for at lede Produktionen i den ønskede Retning. Samtidig skulde Farmernes Indtægtsniveau sikres gennem direkte Kontantydelse¹⁾.

Uanset, hvad der nu kan siges om disse Prisproblemer, og uanset hvad man kan mene om de Synspunkter, der skiller F.A.O. og de amerikanske Landmænd er der to Træk ved den aktuelle landbrugsøkonomiske Diskussion i U.S.A. i Dag, som især maa fremhæves.

For det første den stærke Understregning af en samlet Erhvervs politik baade omfattende Industri og Landbrug og i Forbindelse hermed Erkendelsen af Nødvendigheden af en langsigtet, fremadrettet Landbrugspolitik.

¹⁾ Jvr. bl. a. T. W. Schultz: Redirecting Farm Policy. The Macmillan Company, New York 1943.

Dernæst den tydelige Erkendelse af, at en stabil fremtidig Prisudvikling forudsætter en bevidst, dirigeret Politik.

*

Det er imidlertid ikke blot i U.S.A., at Landbrugets Fremtid diskuteres og tilrettelægges.

Den *engelske Labour-Regering* arbejder med et omfattende Program for Modernisering og Effektivisering af Storbritanniens Landbrug. Dette Program bygger først og fremmest paa garanterede Priser og sikrere Afsætningsmuligheder, paa en Forpligtelse for Landmænd til at dyrke Jorden paa en hensigtsmæssig og rationel Maade og paa omfattende Tilskud til Sikring af billige Levnedsmidler til Befolkningen. Den engelske Regering har til Hensigt — bl. a. ud fra et Beredskabssynspunkt — at bevare en væsentlig Del af Krigstidens relativt store Produktionsomfang.

I den anden Ende af Kloden har *New-Zealand* allerede fra 1936 forsøgt at tilrettelægge en langsigtet Landbrugspolitik ud fra Slagordene: Stabilitet og Effektivitet. Den New Zealandske Landmand er blevet sikret en Andel i Nationalindtægten svarende til andre Befolkningsgrupper, og Overskud herudover er blevet indbetalt til offentlige Fonds til Produktionens Billiggørelse og Forbedring, ligesom eventuelle Underskud er blevet dækket ind af Statskassen. Ikke mindst under Krigen har denne Politik haft sin Betydning og eksempelvis kan nævnes, at af den sidste Forhøjelse af Smørprisen, som New Zealand opnaede hos den engelske Regering, og som svarede til ca. 4 d pr. lb. Smørfedt, er kun $\frac{1}{3}$ udbetalt til Landmændene, medens Resten er indgaaet i Mejeribrugets Stabiliseringsfond.

En noget lignende Ordning som paa New Zealand er gennemført i *Argentina*, hvor Regeringen staar som Køber af alt Korn. Forskellen mellem de meget høje Eksportpriser og de forholdsvis moderate Priser, som Landmændene modtager, anvendes dels til Modernisering af det argentinske Erhvervsliv og dels til Udbygning af en vis Sociallovgivning.

Endelig kan nævnes *Australien*, hvor f. Eks. Hvedehandelen ligger i Regeringens Haand, og hvor den ganske vist ikke særlig store Forskel mellem Eksportprisen og den hjemlige Afregningspris indsættes paa en Stabiliseringsfond til Imødegaelse af et fremtidigt Prisfald.

*

En særlig Interesse, set fra et dansk Synspunkt, har de Drøftelser vedrørende Landbrugets Fremtid, der foregaar i *Sverige*. I 1942 nedsatte den svenske Regering en Jordbrugskomité, bl. a. med det Formaal, at udarbejde generelle Retningslinier for svensk Landbrugspolitik fremover. Denne Komité har nu afgivet en omfangsrig Betænkning: »*Riktlinjer för den framtidiga jordbrukspolitiken*«¹⁾.

Den svenske Jordbrugskomité ser ikke Landbrugspolitikken som et isoleret Problem, men lægger Hovedvægten paa Hensynet til at sikre den mest muligt effektive Udnyttelse af Landets Produktionsfaktorer, herunder især Arbejdskraften. Totalproduktionen skal maksimeres. I nær Tilknnytning til dette Hovedsynspunkt staar Hensynet til at skabe en Udligning mellem Indtægterne mellem Land og By.

Af Komitéens Undersøgelser fremgaar, at de svenske Byerhverv i de sidste Menneskealdre har været i Stand til paa en betydelig bedre Maade end Landbruget at drage Nytte af Arbejdskraften og de øvrige Produktionsfaktorer, et Forhold, der bl. a. har givet sig Udtryk i, at Lønniveauet i Byerne har ligget betydeligt højere end Lønniveauet paa Landet. Komitéen er af den Opfattelse, at denne Skillelinie mellem de svenske By- og Landerhvervs økonomiske Effektivitet ogsaa fortsat vil bestaa, og ud fra et økonomisk Synspunkt vil det mest rationelle derfor være at fremme Vandringen fra Land til By og i Stedet basere Sveriges Levnedsmiddelforbrug paa Import af Fødevarer fra de Lande, hvor det naturlige Grundlag betinger en Landbrugsproduktion med et lavere Omkostningsniveau end det svenske.

Væsentlige Led i denne Tankegang, som Komitéen her giver Udtryk for, forudsætter, at der fortsat vil være Knaphed paa Arbejdskraft og andre Produktionsfaktorer. Herom hedder det i Betænkningen: »Ved den Politik til Sikring af fuld Beskæftigelse, som nu føres, og med den Højnelse af Levestandarden, som ligger helt paa Linie med den nuværende Udvikling, raader der ingen Tvivl om, at Erhvervslivet i Byerne i de nærmeste Aartier skulde kunne absorbere et lige saa stort Tilskud af Arbejdskraft som tidligere. Begrænsningen i Erhvervslivet i Byerne kommer derfor efter al Sandsynlighed ikke til at ligge i en Brist paa rentable Produktionsmuligheder, men i Tilgangen paa Arbejdskraft, idet Tilgangen af Arbejdskraft af befolkningspolitiske Grunde i de kommende Aar maa antages at blive væsentlig mindre end tidligere«. Hvorvidt

¹⁾ Statens offentliga utredningar, Nr. 42 og 46, Stockholm 1946.

denne Optimisme er berettiget, er det naturligvis vanskeligt for en Ikke-Svensker at bedømme, men det er næppe sandsynligt, at danske Sagkyndige vilde have udtrykt sig saa kategorisk, som det her er Tilfældet.

Det svenske Landbrug kan imidlertid efter Jordbrugskomiteéns Opfattelse ikke alene bedømmes ud fra rent økonomiske Synspunkter. Den overstaaede Stormagtskrig har tilfulde bevist, at Sveriges Landbrug udgør en vigtig Del af Landets militære Beredskab, og at det derfor af Hensyn til Landets Forsyninger under en eventuel ny Afspærring er af Vigtighed at opretholde en Landbrugsproduktion af en vis betydelig Størrelse. Den eksakte Fastlægning af den Landbrugsproduktion, der er nødvendig ud fra et Beredskabssynspunkt, er naturligvis ikke mulig, men Jordbrugskomiteén opererer med to Alternativer, dels et saakaldt »Minimalalternativ« og dels et saakaldt »Medelalternativ«. Det minimale Alternativ dækker et ernæringsfysiologisk risikofrit Minimum og svarer til Sveriges Forsyningsgrad i 1942/43. Middelalternativet svarer til, at Sverige under Afspærring skal kunne dække sit normale Kalorieforbrug, dog med en Forskydning fra animalsk til vegetabilsk Ernæring.

Komiteén foretrækker »Medelalternativet« vel mest ud fra det mere politisk betonedede Synspunkt, at »Minimalalternativet« vil betyde en saa kraftig Reduktion af svensk Landbrug, at dette ligger udenfor de politiske Muligheders Grænse.

Godtagelsen af »Medelalternativet« betyder, at svensk Landbrug stort set maa baseres paa Selvforsyningslinien, dog saaledes, at der i normale Tider regnes med en begrænset Import af proteinrigt Foder, Olieprodukter til Margarineproduktion og Sukker. Nu er Jordbrugskomiteén imidlertid af den Opfattelse, at den tekniske Udvikling indenfor svensk Landbrug i de kommende Aar vil forløbe saaledes, at Produktionen vil vokse stærkere end Efterspørgslen; selv om Indtægtsniveauet sættes i Vejret. Dette betyder — ud fra de valgte Forudsætninger — at Komiteén maa lægge Vægt paa en vis Formindskelse af det dyrkede Areal, og som foreløbigt Maal opstilles da ogsaa en Arealformindskelse med 5 pCt. i Løbet af det kommende Tiaar.

Bortset fra Beredskabssynspunktet taler ogsaa visse sociale Hensyn for ikke at reducere svensk Landbrug for stærkt. Et Flertal af Landbrugere føler sig traditionsmæssigt saa stærkt knyttet til Jorden, at de trods lave Indtægter ikke vil flytte til Byen, og fører derfor Staten — ud fra et rent økonomisk Synspunkt — den Politik, at overlade Indtægtsudviklingen inden for Landbruget til sig selv,

vil Resultatet næppe blive den ønskede Overflytning af Arbejdskraft til mere effektiv Anvendelse i Byerne, men blot uheldige sociale Forhold i Landbrugsomraaderne.

Naar først Totalproduktionen er lagt fast — med alle mulige Forbehold — bliver den næste Opgave at konstatere, hvorledes denne Produktion kan sikres paa den mest hensigtsmæssige Maade, d. v. s. bl. a. uden at beslaglægge overflødig Arbejdskraft. Hermed er vi fremme ved det Problemkompleks, der har skabt mest Opmærksomhed omkring den svenske Efterkrigsplanering paa Landbrugsomraadet: *Rationalisering og Mekanisering*.

Jordbrugskomiteén taler om tre forskellige Former for Landbrugsrationalisering: For det første den saakaldte ydre Rationalisering, der tager Sigte paa at sikre dels en hensigtsmæssig Arrondering (Samling og Udskiftning af Brugenes Marker) og dels Brug af en saadan Minimumsstørrelse, at en fuld rationel Drift er mulig. Under den ydre Rationalisering falder ogsaa Opretelse af Maskinstationer paa Andelsbasis og visse andre Sider af Landbrugets Mekanisering. Dernæst den saakaldte indre Rationalisering, der specielt tager Sigte paa Forbedring af Bygningsbestanden og Mekanisering indenfor den enkelte Bedrift, samt for det tredje: Rationaliseringen af Driftsforholdene, d. v. s. Forbedring af Planteavl, Husdyrbestanden m. v.

Som Udgangspunkt for den ydre Rationalisering af det svenske Landbrug bygger Komiteén paa nogle Undersøgelser, foretaget af den svenske Landøkonom, Professor Naneson¹⁾, hvoraf fremgaar, at først Brugsstørrelser paa 20—30 ha betinger en fuld hensigtsmæssig Drift og en fuld hensigtsmæssig Udnyttelse af Ejerens Arbejdskraft. Forskellen mellem det økonomiske Resultat for Brug mellem 10—20 ha og 20—30 ha er dog ikke større, end at Jordbrugskomiteén i første Omgang sætter sig som Maal at skaffe Til lægsjord i et saadant Omfang, at rene Jordbrug under 10 ha efterhaanden forsvinder (eventuelt sammenlægges), saaledes at de resterende Brug under 10 ha udelukkende vil være saadanne Brug, der er baseret paa, at Brugeren har en væsentlig Del af sin Indtægt uden for Landbruget.

Sammenlignet med danske Forhold er den Minimumsbrugsstørrelse, den svenske Jordbrugskomiteé arbejder med, overraskende stor, og dette har sin naturlige Forklaring i, at det svenske Landbrug i overvejende Grad arbejder efter Selvforsyningslinien, medens det danske Husmandsbrugs meget intensive Drift er baseret

¹⁾ Statens offentliga utredningar, Nr. 47, Stockholm 1946.

paa Import af proteinrige Foderstoffer. Jordbrugskomiteén antyder iøvrigt selv dette Forhold under en Omtale af det skaanske Landbrug, hvor det paapeges, at Smaabrugene her er fuldt bæredygtige selv med en Arealstørrelse betydeligt under, hvad der regnes med i det øvrige Sverige.

Efter at Landbrugsproduktionens Størrelse er fastsat, og efter at der er redegjort for, hvorledes denne Produktion kan sikres med de mindst mulige Omkostninger, bliver den sidste Opgave for Komiteén at anvise Forholdsregler, der kan sikre, at den Del af den svenske Befolkning, der maa fastholdes ved Landbruget, opnaar *Indkomster svarende til øvrige Befolkningsgrupper*.

Det er klart, at selve Udgangspunktet for den svenske Landbrugsplanlægning — at Beredskabssynspunktet gør det ønskeligt at opretholde en Landbrugsproduktion, som ud fra rent økonomiske Synspunkter ikke er rentabel — gør, at denne Prisstøttepolitik bliver af et betydeligt Omfang.

Jordbrugskomiteéns Hovedsynspunkter er her, at Forbrugerne direkte maa yde Støtte til Opretholdelse af Landbrugsproduktionen paa det ønskelige Niveau gennem højere Priser paa Landbrugsprodukterne, end Priserne paa Verdensmarkedet betinger. Disse højere Priser opnaas først og fremmest gennem en Regulering af Importen, saaledes at der i det Omfang, Import overhovedet tillades, paalægges de importerede Landbrugsvarer betydelige Afgifter. Denne Del af Jordbrugskomiteéns Forslag synes at staa i en betydelig Modsætning til de sociale Synspunkter paa Prispolitikken for Landbrugsvarer, som Professor Gunnar Myrdahl gav Udtryk for i sin kendte Bog: »Jordbruks-politiken under omlægning«¹⁾. Heri hedder det:

»Meningen skulde altsaa være, at Jordbruget skulde faa Støtte ikke som nu i Form af offentligt garanterede Produktionspriser, men gennem en Reduktion af Produktionsomkostningerne. Vi bør først gøre klart for os, at den ene Form for Støtte hverken er mere »kunstig« eller mindre »kunstig« end den anden. Indgreb i den saakaldte frie Prisdannelse har vi i begge Tilfælde. Teknisk medfører en Omlægning i og for sig ingen større Besværligheder — allermindst sammenlignet med den nuværende alt mere spændte Prisregulering«.

Naar Jordbrugskomiteén nu synes mindre betænkelig ved at gaa ind paa en — omend modificeret — högprislinje for Landbrugsvarer, beror dette antagelig dels paa, at 30'ernes Arbejdsløs-

¹⁾ Kooperativa Förbundets Bogförlag, Stockholm 1938.

hedsproblem ikke mere er aktuelt, og dels paa, at Komitéen regner med, at man gennem Rationalisering af det svenske Landbrug kan opnaa en saadan Sænkning af Produktionsomkostningerne, at højprislinsen bliver identisk med Opretholdelse af de nuværende Salgspriser. Det maa dog i denne Forbindelse tilføjes, at Komitéen for visse Varer, efter hvilke Efterspørgslen er særlig paavirkelig for Prisændringer — især Smør — gør Undtagelser fra Hovedsynspunktet og opererer med ret omfattende Rabatordninger.

I Forbindelse med Prisstøtten til det svenske Landbrug skal ogsaa nævnes Jordbrugskomitéens Forslag om en direkte kontant Støtte til særligt vanskeligt stillede Smaabrug. Støttens Maximum er 500 Kr., og Støtten skal fortrinsvis ydes til de smaa Brug, som det er Jordbrugskomitéens Hensigt før eller senere enten at skaffe mere Jord eller nedlægge. Støtten skal ydes i den nuværende Ejers Levetid, og Støtten bortfalder, hvis Ejeren ikke udnytter eventuelt foreliggende Muligheder for at skaffe sig Tillægsjord.

*

Som det vil ses af det forestaaende, er Spørgsmaalet om Fastlæggelse af en mere langsigtet og fremadrettet Landbrugspolitik i Øjeblikket til Debat i en Række Lande, og det er paa Baggrund heraf naturligt at spørge, *hvorledes man her i Landet stiller sig til dette Problem*. Som Udgangspunkt kan tages Forhandlingerne i Folketinget i Efteraaret 1946 om en Smørordning m. v.

Den eneste af Ordførerne, der syntes at interessere sig for ved denne Lejlighed at drage visse mere almindelige Synspunkter frem, var forhenværende Minister *Carl Petersen*, Aagerup. Carl Petersen indledede dette Afsnit af sin Tale med at sige:

»Desværre er der vel al mulig Udsigt til, at Vanskelighederne fortsætter fremover, og det er derfor beklageligt, synes jeg, at Regeringen fremsætter saa omfattende Lovforslag som disse, uden at vi faar Besked om Regeringens Planer for Landbrugets Fremtid paa længere Sigt.

Naturligvis er det klart, at Fastlæggelsen af en rationel Politik ikke kan ske fra den ene Dag til den anden, men Problemerne maa tages op til Drøftelse, og de Landbrugsordninger, der træffes, maa saa vidt muligt indgaa som et naturligt Led i disse mere almindelige Planer.«

og gik derefter over til en Gennemgang af forskellige Omraader indenfor dansk Landbrug, hvor der efter hans Mening var Mulighed for en mere effektiv Udnyttelse af Produktionsfaktorerne.

Den eneste af de øvrige Ordførere, der gik ind paa Carl Petersens Problemstilling, var forhenværende Minister *Jørgen Jørgensen*. Desværre var Jørgen Jørgensens Indstilling til Ønsket om at fastlægge mere almindelige Retningslinier for dansk Landbrugs-

politik imidlertid ret negativ. Jørgen Jørgensen fastslog først som sin Opfattelse, at han fandt det mærkeligt, at Carl Petersen benyttede denne Lejlighed til at give alle de gode Raad til Landbruget om Omlægning af Produktionen og om at søge nye Metoder for Dyrkning, og sagde derefter specielt med Henblik paa Spørgsmaalet om en forøget Mekanisering:

»Dette med at tage Teknikken i Brug med alle de Fordele, det medfører, har altid været et Argument for det store Landbrug for at holde Udstykningen nede, og det kan ikke bestrides, at der rent teoretisk kan fremføres mange Argumenter for, at Teknikken bedre kan udnyttes i det store Landbrug end i det lille. Men Livets Praksis har indtil nu dokumenteret, at der er andre Ting i Landbrugsbedriften, som i de smaa Landbrug opvejer de Fordele, den bedre Udnyttelse af Teknikken giver det store Landbrug«

Rent bortset fra, at man skulde mene, at det var i de smaa Brugerens egen Interesse i saa vidt Omfang som muligt at sikre, at disse Brug ligesom hidtil kommer til at staa paa Højde med den tekniske Udvikling, er det forstemmende i Jørgen Jørgensens Udtalelser først og fremmest den negative Indstilling over for Problemet om en langsigtet, fremadrettet Landbrugspolitik.

Vender man sig derpaa til de Drøftelser, der har været ført uden for Rigsdagen, bliver Billedet ikke meget anderledes. Eksempelvis kan nævnes den iøvrigt anbefalelsesværdige Bog, som Landbrugsraadet har udgivet om »*Landbrugets Produktion og Økonomi*«¹⁾. Bogen er udarbejdet under Besættelsen, d. v. s. paa et Tidspunkt, hvor man regnede med en vis Efterkrigstidsledighed, og gaar som Følge heraf ud fra, at Landbrugets Efterkrigsproblem nærmest bestaar i at forsøge at skaffe flere Mennesker beskæftiget inden for Landbruget uden afgørende Hensyn til, hvor rentabel den Produktion er, som disse Folk sættes til. Iøvrigt er Bogen tilrettelagt som en Række Enkeltundersøgelser, og Forsøg paa en Afvejning mellem Landbrugets og de øvrige Erhvervs Betydning i vor samlede Økonomi er der ikke Tale om. Det Afsnit af Bogen, der nærmest har Relevans i denne Forbindelse, er det Afsnit, der behandler Spørgsmaalet om, hvor stor Import af Foderkager og Korn, der vil være rentabel ud i Fremtiden.

Nu er det naturligvis ogsaa klart, at en virkelig Undersøgelse af vor Landbrugsproduktions Omfang og Retning er meget vanskelig. Baade i Amerika og Sverige kan man i det væsentligste følge en Selvforsyningslinie, medens *vort Landbrugs Størrelse helt beror paa de internationale Afsætningsmuligheder*. Vort Land-

¹⁾ Eget Forlag, Marts 1946.

brugs Størrelse har ikke noget at gøre med Beredskabssynspunkter, men afhænger først og fremmest af valutamæssige Synspunkter.

Paa Trods af disse Vanskeligheder er det imidlertid nødvendigt at gøre sig en eller anden Forestilling om Problemet, og det er naturligvis ogsaa det, de enkelte Landbrugere og Landbrugsorganisationer gør i deres daglige Dispositioner. Det, der er det egentlige i Sagen, er derfor i og for sig ikke at bryde en helt ny Vej, men at faa sammenordnet og udbygget de Skøn over den fremtidige Udvikling, som der allerede arbejdes ud fra, og det skulde jo synes ret givet, at en central Myndighed skulde have Mulighed for at naa længere, end den enkelte Landmand eller Landbrugsorganisation er i Stand til.

I Dag ligger Afsætningsmulighederne for animalske Landbrugsprodukter ret gunstigt, men hvorledes vil blot den nærmeste Fremtid arte sig? Storbritanniens Tilgodehavender i Kolonierne og Dominions er opbrugt, og England maa fremover regne med et betydeligt Eksportoverskud. Til de indskrænkede Købsmuligheder for vor traditionelle Hovedkunde kommer Udsigterne for en forøget Konkurrence fra vore oversøiske Konkurrenter, og denne Konkurrence bliver ikke mindre alvorlig derved, at baade New Zealands og Canadas Produktionsomkostninger ligger lavere end vore (Prisstabiliseringspolitikken). Endelig maa der tages Hensyn til Storbritanniens Planer om en forceret Produktion af Margarine paa Basis bl. a. af en udvidet Produktion af vegetabilsk Olie i dets vestafrikanske Kolonier. Chancerne for — til Gengæld for eventuelle formindskede Afsætningsmuligheder i Storbritannien — at opbygge et betydeligt og varigt Marked for vore Landbrugsprodukter f. Eks. i U. S. A. eller Østeuropa er desværre næppe alt for store. Til Gengæld maa der utvivlsomt knyttes et vist Haab til Genaabningen af vort gamle Marked i Tyskland, men her vil Interessen sikkert snarere ligge i Kvantiteten end i Kvaliteten.

Spørgsmaalet om Tilrettelæggelse af en vis samlet Plan for dansk Landbrug rækker saaledes langt. Til syvende og sidst forudsætter en saadan Plan, at man ogsaa gør sig visse Forestillinger om, hvorvidt Flytningen af en vis Gruppe Arbejdere fra Landbruget til Industrien vil bevirke en Forøgelse af Landets Totalforsyning med Varer. Flyttes Arbejderne til Eksportindustrien, bliver da den Nettovalutaindtægt, som denne Eksportindustri kan opnaa, større end den Nettovalutaindtægt, som vi gaar tabt af gennem den mindre Landbrugsproduktion; og flyttes Arbejderne til den Del af Industrien, der arbejder for Hjemmemarkedet, kan der da

spares et større Valutabeløb end det, vi gaar tabt af gennem den mindre Landbrugsproduktion.

En Problemsætning af denne Karakter er ikke ny. I Betænkning fra Landbokommissionen af 1931¹⁾ hedder det:

»Naar de udenlandske Markeder indskrænkes, maa det danske Landbrug indskrænkes tilsvarende. De overflødige Landbrugere maa da beskæftiges ved andet Erhverv, f. Eks. ved den udvidede Industri (Hjemmeproduktion i Stedet for importerede Færdigvarer). Noget kan der vel gøres her, og Bevægelsen er naturligvis i Gang (Valutacentralen), men man kan ikke være blind for, at selv en mindre Reduktion vil — fordi Erhvervet er saa vidt forgrenet — give sig Udslag i en relativ stor Forøgelse af Arbejdsløsheden. En anden skæbnesvanger Virkning ved for kraftig Indskrænkning i Landbrugserhvervet vil blive Udsigten til, at større Dele af de i Landbrugets Jord og Bygninger anbragte Kapitaler gaar tabt, hvilket atter vil øve Indflydelse paa andre Dele af Samfundets økonomiske Funktioner. Af disse Grunde er det af Betydning for den nationale Økonomi at søge Nedslaget i Eksportværdien afbødet bedst muligt, og her melder sig i første Række Spørgsmaalet om at ophjælpe nye Produktioner inden for Erhvervet«.

Som det vil ses, er Forudsætningerne i Dag imidlertid helt andre, end de var dengang. I 30'erne var det Spørgsmaalet om at finde Beskæftigelse for Arbejdskraften, i Dag er det Problemet om at økonomisere med den knappe Arbejdskraft; at sikre, at Arbejdskraften kommer derhen, hvor den kan være til mest Gavn for Samfundet som Helhed. Netop derfor bliver Spørgsmaalet om den langsigtede, fremadrettede Landbrugspolitik i Dag af saa central Betydning.

Nødvendigheden af at gøre sig visse Forestillinger om den fremtidige Landbrugsproduktion mest hensigtsmæssige Omfang og Retning er imidlertid kun Problemets ene Side. Den anden er at sikre, at selve Produktionen sker paa den mest mulig effektive Maade. Det er Spørgsmaalet om bedre og større Avlsbygninger, om Landbrugets Mekanisering, om Sammenlægning af Mejerier, om Fremskaffelse af den nødvendige Jord til Brug, der er for smaa til at betinge en fuld effektiv Drift, om Uddannelse af unge Landmænd og Landarbejdere, om hele Landbrugets Forsøgsvirksomhed o. s. v.²⁾.

¹⁾ Schultz Forlag, København 1934 og 1936.

²⁾ Jævnf. Carl Petersen og Jørgen Paldam: »Landbrugets Fremtid«, Forl. Fremad, København 1946.

Heller ikke disse Problemer er nye. Dansk Landbrug har ikke mindst gennem Andelsbevægelsen igennem adskillige Generationer vist sig at have en vaagen Forstaaelse af, hvad Udviklingen kræver, men meget tyder paa, at skal vi fortsat være paa Højde med det bedste af det bedste i andre Lande, er et større samlet Fremstød nu en Nødvendighed. Produktionsomkostningerne skal sænkes, og det kan kun ske derigennem, at Udbyttet pr. Arbejdstime sættes i Vejret, og det vil igen sige, at Produktionen gøres mere effektiv.

Nu er det ubestrideligt, at Mangelen paa Materialer og nye Maskiner i Øjeblikket sætter en Bom for, hvor langt man i Dag kan komme f. Eks. ad Mekaniseringsvejen. Men dette er ingen Undskyldning for at lade hele Spørgsmaalet om en langsigtet fremadrettet Landbrugspolitik hvile.

Desværre har de i økonomisk Henseende endog meget gunstige Aar, dansk Landbrug har gennemlevet siden 1939, ikke givet Anledning til nogen væsentlig økonomisk Konsolidering. De stigende Indtægter har stort set faaet Lov at omsætte sig i et stigende Pris- og Omkostningsniveau, som i lang Tid fremover vil vanskeliggøre vor Konkurrenceevne. Til en vis Grad kan Skylden herfor lægges paa særlige Forhold, som Besættelsen medførte, men det synes ogsaa, som mangler vort Landbrugs egne Talsmænd Forstaaelsen for Værdien af den Stabiliseringslinie, som i visse andre Lande har været Ledetraaden.

Paa New Zealand diskuteres i disse Aar Nødvendigheden af at gøre klar til den Priskonkurrence med Margarinen, som de Sagkyndige dernede venter vil komme til at spille en voksende Rolle paa det engelske Marked. Herhjemme diskuteres vi stadig nye Forhøjelser af Afregningspriserne for Smør, Bacon og Æg med den ikke særlig overbevisende Begrundelse, at dette er nødvendigt for at opretholde Produktionen. Forskellen i Synspunkter er aabenbar og ikke til vor Fordel, selvom det maa fremhæves, at Mangelen paa Tilførsler af Foderkager til rimelige Priser medfører en ekstraordinær Fordyrelse af vor Landbrugsproduktion ogsaa derved, at vor Kreaturbestands Produktionskapacitet ikke kan udnyttes fuldtud.

Ingen vil benægte, at det udfra sociale Grunde i en given Situation — f. Eks. en international Krise eller en fejlslagen Høst — kan være rimeligt midlertidigt at yde Støtte til vanskeligt stillede Grupper indenfor dansk Landbrug, men de sidste Aar synes Tilbøjeligheden til paa ethvert Tidspunkt at skildre Situationen mør-

kest muligt helt at have taget Overhaand, og bl. a. det landøkonomiske Driftsbureaus Materiale har faaet en Anvendelse, som ikke mindst maa gøre et ejendommeligt Indtryk paa Nationaløkonomer. Er Vanskeligheder imidlertid faktisk til Stede, og har Landbruget ikke fra foregaaende gode Aar sikret sig tilstrækkelige Reserver, maa den eventuelle Støtte tilrettelægges saaledes, at den ikke ligefrem modvirker den samlede Tilrettelæggelse af vor Landbrugspolitik, d. v. s. man maa foretrække direkte Tilskud fremfor nye Forhøjelser af Afregningspriserne for derved at undgaa, at hele vort Pris- og Omkostningsniveau paany presses i Vejret. Det er klart, at saadanne direkte Tilskud maa ydes paa en saadan Maade, at de ikke berøver den enkelte Landmand hans Interesse i at producere mest muligt, d. v. s. Tilskudet skal ydes med ensartede Beløb for bestemte Grupper af Landmænd. Iøvrigt har en Ordning med direkte Tilskud ogsaa den Fordel, at Støtten her bedre kan ydes netop til de Landmænd, der er værst ramt, medens forhøjede Priser især er til Fordel for de Brug, der i Forvejen er relativt bedst stillet.

Bortset fra de her nævnte særlige Vanskeligheder maa det være en given Ting, at i Længden er en Støttepolitik og især en Prisstøttepolitik uholdbar for et Erhverv, der fortrinsvis er baseret paa Eksport. De særlige Synspunkter, der gør Prisstøttepolitikken naturlig i Sverige, gælder ikke her. Kan vort Landbrug ikke i Længden konkurrere paa de Markeder, Danmark udfra et samfundsmæssigt Synspunkt er mest interesseret i at handle paa, d. v. s. de Markeder, der byder os de fleste og de vigtigste Varer til Gengæld for vore Eksportvarer, kan det — undtagen i en alvorlig Arbejdsløshedsperiode — ikke være berettiget at bremse Vandrigen fra Land til By derigennem, at der opretholdes kunstigt forhøjede Priser paa Landbrugets Produkter.

Som man vil se, er Problemerne mange og store; men skal dansk Landbrug ikke staa uforberedt den Dag, Verdensmarkedets Prisniveau bryder sammen, er det en bydende Nødvendighed, at alle disse Problemer nu tages op, og at der findes en tilfredsstillende Løsning.